

КЛАСИЧНА ФІЛОЛОГІЯ

УДК 811.14'02'42'371

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2024.137.4503>

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ У ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ЗВ'ЯЗУЮЧИХ ПРОКЛЯТТЯХ

Богдан Чернюх

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
bohdan.chernyukh@lnu.edu.ua*

У статті розглянуто засоби реалізації іллокутивної інтенсифікації, яка є однією з характерних рис давньогрецьких проклять. Підсилюючи іллокутивний акт, вона реалізується передовсім на рівні предикатів, серед яких значну частку становлять префіксальні дієслова. Зазвичай вони вжиті із десемантизованими префіксами, які не змінюють, а інтенсифікують значення базового дієслова. Дієслівна інтенсифікація може реалізуватись чотирма шляхами: використанням дієслів з тотожним префіксом, поєднанням префіксальних і простих дієслів, нагромадженням дієслів з подібним значенням, вживанням утворених від спільної основи дієслів з різними префіксами. З метою інтенсифікації у прокляттях широко використовуються повтори. Здебільшого обидва згадані засоби поєднуються у межах тексту. Широке вживання у прокляттях префіксальних дієслів, дієслівних груп та повтори, що рідко трапляється у літературних текстах, є ознакою мови магії. Поєднання цих елементів мало гарантувати ефективність прокляття і сприяти отриманню бажаного результату.

Ключові слова: давньогрецька мова, прокляття, інтенсифікація, іллокутивний акт, дієслово, префіксація, повторення.

Вступ. Одними із різновидів сакрального тексту, який у цій роботі трактується у широкому сенсі, охоплюючи не лише священні книги, молитви, піснеспіви, що входять до богослужбової практики певної релігії, а й “фольклорні замовляння, заклички тощо” [3, с. 162] є характерні для античного світу так звані “зв’язуючі прокляття” (лат. *defixiones*, гр. *κατάδεσμοι*), метою яких було завдати шкоди здоров’ю чи добробуту певної особи (або тварини). Здебільшого це невеликі за обсягом тексти, виконані переважно на свинцевих табличках, які розташовували у місцях, пов’язаних із потойбічним світом (могилах, колодязях, храмах тощо).

Будучи своєрідним симбіозом магії та релігії (оскільки їхні автори або замовники передовсім звертались з проханнями до надприродних істот – хтонічних божеств,

демонів тощо), ці тексти супроводжувалися певним ритуалом. Тому дослідники трактують їх як фізичні дії або “словесні посылання” (*verbal missiles*) [43, с. 224]. Характерною рисою проклять є відмінна від повсякденної мова, вживання мовленнєвих кліше та стандартних висловлювань, повторюваність мовних одиниць, тобто ознаки, які приписують ритуальному дискурсу [2, с. 197]. З метою досягнення максимального ефекту зацікавлені особи або їх представники (в античності існувала певна категорія осіб, які займалися цим професійно [20, с. 10]) вдавалися до різноманітних вербальних (ретельно підібраний матеріал, фонетичні, фонологічні, морфологічні, лексичні та синтаксичні особливості) та невербальних засобів (проколювання табличок, супроводження тексту зображеннями, розташування поряд із табличками фігурок супротивника, пронизаних цвяхами тощо) та відповідного ритуалу, який був обов’язковою складовою. У представленій статті звернемося до мовних засобів, які, на думку автора/виконавця, підсилювали дію прокляття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених лінгвістичній стороні проклять, передовсім відзначимо праці (деякі у співавторстві) Д. Урбанової [14; 15; 16; 40; 41; 42] та А. Кропп [12; 27], присвячені латинським текстам, хоч у деяких з них залучається і грецький матеріал. У цих роботах дано детальний опис типів проклять, проаналізовано вживання певних формул та мовні особливості. Аналіз грецьких проклять на порівняльному тлі представлений у [6; 20; 32]. Дослідженню лексики грецьких проклять присвячено низку статей [28; 30; 44]. Вартими уваги є одноосібні та колективні праці зі згаданої проблематики [9; 10; 19; 24; 29], у яких представлено різнобічний аналіз згаданих магічних текстів. Відомості про грецькі прокляття з частковим мовним аналізом, який радше стосується формальної сторони, також відображені на сторінках академічних часописів, присвячених проблемам епіграфіки, зокрема, у щорічнику “*Supplementum epigraphicum Graecum*”.

Методологія дослідження. Теоретичною базою дослідження є вчення про мовленнєві акти, зокрема, запропонована Дж. Остіном [5] теорія перформативів та трирівнева структура мовленнєвого акту. Тексти, на матеріалі яких здійснено дослідження, можемо трактувати як специфічні мовленнєві акти, оскільки для них характерні всі структурні елементи, виділені Дж. Остіном — локуція (творення і формулювання висловлювання), іллокуція (інтенція мовця) та перлокуція (вплив на адресата). Особливістю проклять, яка відрізняє їх від інших типів мовленнєвих актів, є перлокутивна складова. Вона є віртуальною, розташовуючись у сфері потенційності та ірреальності, внаслідок чого ефективність мовленнєвого акту є невизначеною, оскільки ми можемо лише припускати автономну ефективність правильно вимовлених слів або надприродну аудиторію божественних агентів. При цьому поняття ефективності може бути спірним [18, с. 610, пор. 22, с. 148–149].

Іншою характерною ознакою проклять є їхній перформативний характер. У комунікативній лінгвістиці вже стала трюїзмом думка Дж. Остіна про те, що висловлювання – не лише констатація факту, а й частина виконання дії [5, с. 5]. Це особливо справедливе у ритуальному контексті, де слова творять (або можуть створити) нову реальність: виголошення спеціальних слів або ж традиційних формул “модифікує” світ. На цю рису магічного ритуалу звернув увагу антрополог Стенлі Тамбіа, відзначаючи,

що магічні дії, які поєднують словесне висловлювання та маніпулювання об'єктом, є перформативними [37, с. 60].

Під час аналізу мовного матеріалу також звернемося до класифікації іллокутивних актів Дж. Серля, який виділив репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви та декларативи [35, с. 12–16].

Окрім цього, у дослідженні також використано низку традиційних мовознавчих методів, зокрема, описовий, контекстуального, компонентного та прагмалінгвістичного аналізів.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Здійснений на матеріалі 150 текстів аналіз дав можливість виділити два основні засоби, метою яких було вираження інтенсивності задля збільшення ефективності проклять. Серед них чільне місце посідають дієслова, оскільки саме вони є основним носієм перформативності. Характерною ознакою давньогрецьких проклять є поширеність префіксальних дієслів. Загалом префіксація була властивою для давньогрецької мови у всі періоди. Виникнувши на базі прийменників з первинною просторовою семантикою, префікси часто зберігають своє первісне значення, зокрема, у дієсловах спрямованої дії або локалізації, пор. βαίνω “йти” – ἐκβαίνω “виходити”, εἶμι “бути” – πάρεμι “бути поруч” тощо. У давньогрецькій, як і латинській мові, префіксація мала різні наслідки. Вона могла спричинити зміни у значенні, впливати на перехідність дієслова, модифікувати акціональну семантику, трансформуючи ателічні дієслова у телічні. З огляду на збереження префіксами їхнього первинного значення можемо припустити, що більшість давньогрецьких префіксальних дієслів мали прозору семантику, тобто мовці чітко диференціювали їхні складові та розуміли їх значення. Однак у процесі історичного розвитку могла відбуватись десемантизація префіксів, як, наприклад, у дієсловах διαλέγομαι “розмовляти”, чи ἀναγινώσκω “читати”, де вони втрачають своє значення, що, зокрема, властиве для префіксів ἐν-, ἐπι-, κατα-, πρυ-, προ- [33, с. 436]. У давньогрецькій мові засвідчено чимало префіксальних дієслів тотожних за значенням простим. Їхня кількість зростає у розмовній мові завдяки їй “любові до жвавості та експресивності” [31, с. 163]. У грецькій мові засвідчено чимало випадків надмірного вживання префіксів, які не надають додаткових значень, а лише підсилюють дієслово, наприклад, ἐσθίω – καταεσθίω “їсти”, καταχρίω – χρίω “намащувати”. Десемантизація префіксів змушувала мовців шукати компенсаторні засоби, якими стало нагромадження префіксів у дієслові (так звані суперкомпозиції). При цьому один із них міг зберегти свою первинну семантику, приміром, ἐπισυνάγω “збирати”, προενάρχομαι “раніше починати”, де у префіксах συν- “разом” та про- “перед” ще можна вбачати збереження первісного значення.

Чимало префіксальних дієслів, вживання яких можна розглядати як один із засобів інтенсифікації, засвідчено у давньогрецьких прокляттях.

У датованому IV ст. обширному проклятті з Карфагену (1), скерованому проти супротивників на кінних перегонах, поряд із простим дієсловом *ὀρκίζω* “заклинати” вжито тотожні за значенням префіксальні *ἐξορκίζω* та *προσεξορκίζω*, у яких префікси, втративши своє властиве значення, підсилюють дієслово.

1. *Ἐξορκίζω σε ὅστις ποτ' εἶ, νεκυδαίμων, τὸν θεὸν τὸν κτίσαντα γῆν καὶ οὐρανὸν Ἴωνα· ἐξορκίζω σε τὸν θεὸν τὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τῶν χθονίων τόπων Νειχαροπληξ· ἐξορκίζω σε*

τὸν θεὸν ... πνευμάτων...· **ἐξορκίζω** σε τὸν θεὸν τῆς Ἀνάγκης τὸν μέγαν Αρουροβααρζαγραν· **ὀρκίζω** σε τὸν θεὸν τὸν πρωτόγονον τῆς Γῆς Εφονκείσαιβλαβλεισφθειβαλ· **ὀρκίζω** σε τὸν θεὸν τῶν ἀνέμων καὶ πνευμάτων... **προσεξορκίζω** σε κατὰ τὴν γῆν ὀνόματα Ἐκάτης τριμόρφου μαστειγοφόρου δεδούλου λαμπαδούχου... **ἴνα** διακονήσης μοι ἐν τῷ κίρκω ... καὶ καταδήσης πᾶν μέλος πᾶν νεῦρον τοὺς ὄμους τοὺς καρποὺς τοὺς ἀγκῶνας τῶν ἠνιόχων τοῦ ρουσσέου Ὀλύμπου καὶ Ὀλυμπιάνου καὶ Σκοπτίου καὶ Ιουνένκου... (TheDefix 61) (“Заклинаю (**ἐξορκίζω**) тебе, демоне мертвих, хто б ти не був, бога, який створив землю і небо, Йона; закликаю (**ἐξορκίζω**) тебе, Ніхароплексе, бога, який володіє земними місцями; закликаю (**ἐξορκίζω**) тебе, бога... вітрів...; закликаю (**ἐξορκίζω**) тебе, бога Необхідності, великого Аруроварзагра; закликаю (**ὀρκίζω**) тебе, первородного бога Землі Ефонкісвлавлісфтівала; закликаю тебе, бога вітрів і вітерців...; ще закликаю (**προσεξορκίζω**) тебе на землі від імені вмілої триликої Гекати, яка носить бичі, має світильники..., щоб ти прислужився мені у цирку... і зв’язав кожен член, кожна жилу, плечі, зап’ястки, лікті червоних візничих Олімпа і Олімпіана, і Скоптія, і Ювенка...”).

Подібна пара **ὀρκίζω** — **ἐξορκίζω** засвідчена у любовному проклятті з Єгипту, скерованому проти Птолемаїди.

2. ... **ὀρκίζω** πάντας τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ συναρραστήναι τῷ δαίμονι τούτῳ Αντινώφ [...]. **Ἐξορκίζω** σε, νεκύδαμον Αντίνοε, κατὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τρομεροῦ καὶ φοβεροῦ, οὗ ἢ γῆ ἀκούσασα τοῦ ὀνόματος ἀνυγήσεται, οὗ οἱ δαίμονες ἀκούσαντες τοῦ ὀνόματος ἐνὸβως φοβοῦνται, οὗ οἱ ποταμοὶ καὶ πέτραι ἀκούσαντες ῥήσονται ... (TheDefix 110) (“...заклинаю всіх демонів у цьому місці, щоб вони стали поряд із тим демоном Антіноєм... Заклинаю тебе, демоне мертвих, Антіною, іменем того, який наганяє жах, і страшного, почувши ім’я якого, земля розчахнеться, почувши ім’я якого, демони страшно лякаються, почувши про якого ріки і скелі будуть знищені...”).

Характеризуючи префіксальні дієслова, слід відзначити, що значна частина їх утворена за допомогою префікса **ката-**. Цей префікс, позначаючи рух донизу, підкреслює зв’язок із хтонічними божествами, але водночас і підсилює дієслово. Найтиповішим у прокляттях є дієслово **катаδέω/катаδίδημι, катаδεσμεύω** “зв’язувати, проклинати”, але також трапляються **катаδηνώ, κατέχω** “утримувати, зв’язувати, робити нерухомим”. Наведені нижче приклади (3–5) ілюструють їхнє вживання у декларативах, які встановлюють відповідність між пропозиційним змістом висловлювання та реальністю.

3. **Καταδῶ** Διονύσιον τὸν κρανοποιὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Ἀρτεμείν τὴν χρυσοτρίαν καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸν βίον αὐτῶν ... (DTA 69) “Зв’язую Діонісія, майстра, що виготовляє шоломи, і його дружину Артеміс, позолотницю і їх масток, і майстерню, і їх справи, і їхнє життя...”.

4. **Καταδηνώ** Ἀναχάρσιν καὶ τὸ ἐργασίαν καταδηνώ αὐτοῦ (DTA 75) “Зв’язую Анахарсіса і проклинаю його майстерню”.

5. **Μανῆν καταδῶ καὶ κατέχω** (DTA 109) “Зв’язую і роблю нерухомим Мана”.

Поряд із декларативами, найпоширенішим розрядом іллокутивних актів у прокляттях є директиви, метою яких є змусити адресата виконати певну дію. Типовими директивами є звертання до божеств у широкому сенсі у вигляді прохання, наказу або побажання. Формальним засобом їх вираження є імператив або кон’юнктив, який може доповнюватися підрядним реченням мети. У наведених нижче текстах (6–9)

представлено директиви, у яких поєднуються семантично тотожні прості і префіксальні дієслова, частина з яких утворена від спільної основи, де префікси вжито з метою підсилення.

6. *Κύριοι ἀγιώτατοι χαρακτήρες, δῆσατε καταδήσατε τοὺς πόδας τὰς χῖρας τὰ νέρα τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ γόνατα τὰ θράση τὰ ἄλλατα τὴν ταύραν τὴν νίκην τὴν στεφάνωσιν Πορφυρᾶν κέ Ἀψικράτην [...] κέ τοὺς σὺν αὐτῷ συναλαμβάνοντας* (TheDefix 17) “Панівні найсвятіші образи, зв’яжіть, прив’яжіть ноги, руки, жили, очі, коліна, відвагу, стрибки, бажання, перемогу, увінчання (коней) Порфира і Апсікрата [...] і тих, які біжать з ними”.

7.... *Ἀβρασαξ δῆσον, περιδήσον, κατάδησον, κάτεχε τὴν δρόμην, τὸν θυμόν, τὰ σκέλη, τὰ νεῦρα, τοὺς πόδος Ἀντιόχου τοῦ ἔτεκεν Ταβῆχ, καὶ Τέρακον ὃν ἔτεκεν Ταμίν, καὶ Κάστωρους τοῦ κέ Διοσκόρου ὃν ἔτεκεν Τεκosis [...] δῆσον, κατάδησον, κατάσχεσ Ἀντιόχου καὶ Τέρακον καὶ Κάστωρα τὸν καὶ Διόσκορον· δῆσον αὐτῶν τοὺς πόδος, τὰ νεῦρα, τὰ σκέλη, τὸν θυμόν, τὴν ἀρετὴν, τὰ τριακόσια πενήκοντα πέντε μέλη τῶν σωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ψυχῶν, ἕνα μὴ δύοντε προβένιν ἐν τῷ σταδίῳ, ἀλλὰ μένωσιν ὡς λίθοι ἀκίνητοι ἄδρομοι* (TheDefix 276) “...Абрасаксе, в’яжи, обв’язуй, міцно зв’язуй, стримууй біг, відвагу, стегна, жили, ноги Антиоха, якого народила Табех, та Гіеракона, якого народила Таміс, і Кастора і Діоскора, якого народила Текосіс [...] зв’яжи, міцно зв’яжи, стримай Антиоха і Гіеракона, і Кастора, і Діоскора. Зв’яжи їхні ноги, жили, стегна, відвагу, доблесть, триста шістьдесят п’ять членів їхніх тіл і душ, щоб вони не могли бігти далі на стадіоні, а залишалися як камені нерухомими, не могли бігти”.

8. *...ὃ βρόντων καὶ ἀστράπτων Ιαω [...] δῖσων κατάδισων σύνδισων κατάκλινον στρέψατη κλασήτωσαν μὴ δυναθοῦσιν κινῆσθαι...* (TheDefix 376) “...о Iao [...], зв’яжи, міцно зв’яжи, зв’яжи разом, розклади скрученими, скрути, нехай вони будуть зламані, нехай не зможуть рухатися”.

9. *ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐμῶν τοῖς κατὰ Ἄδην δίδωμι, παραδίδωμι Νεικίαν καὶ Τιμηὴν καὶ τοὺς ἄλλους οἷς δικαίως κατηγοράσῃμι* (TheDefix 372) “За себе і за моїх, які є в Аїді, даю, передаю Нікія і Тіму і решту тим, кому здійснив справедливі узливання”.

Подібне вживання спільнокореневого простого і префіксального дієслова засвідчене і в інших випадках: *δῆσατε – συνδήσατε, λύσατε – ἀναλύσατε* (TheDefix 166), *μαρένετε (= μαραίνετε) – καταμαρένετε (= καταμαραίνετε)* (TheDefix 178),

Здебільшого в аналізованих текстах представлений імператив/кон’юнктив аориста (рідше презенса), але подекуди натрапляємо на імператив перфекта, як у наступному випадку (10). З урахуванням базової семантики перфекта як засобу вираження результативності таке вживання може підкреслювати намір адресата досягти максимального ефекту.

10. *Φερένικος πρὸς τὸν Ἐρμῆν τὸν χθόνιον καὶ τὴν Ἐκάτην χθονίαν καταδεδέσθω* (TheDefix 120) “Нехай Ференік буде зв’язаний перед лицем підземного Гермеса і підземної Гекати”.

При аналізі проклять впадає у вічі розмежування презентних і аористних форм: перші вживаються у безпосередньому звертанні до божества, тоді як другі позначають дію, яку потрібно виконати щодо противника (11).

11. *Παρακατατίθεμαι ὑμῖν τοῦτον τὸν κατάδεσμον θεοῖς καταχθονίοις, Πλούτωνι καὶ Κόρη Φερσεφόνῃ Ἐρεσιγαλ καὶ Ἀδώνδι τῷ καὶ Βαρβαρίθα καὶ Ἐρμῆ καταχθονίῳ Θωουθ [...]*

καὶ Ἀνούβιδι κραταιῶ [...], τῶ τὰς κλεῖδας ἔχοντι τῶν κατὰ Ἄδου, καὶ δαίμοσι καταχθονίοις θεοῖς, ἰσχυροῖς τε καὶ ἰσχυραῖς, μέλλαξι καὶ παρθένοις, ἐνιαυτοῖς ἐξ ἐνιαυτῶν, μῆνασι ἐκ μηνῶν, ἡμέραις ἐκ ἡμερῶν, ὥρασι ὥρων, νύκτες ἐκ νυκτῶν· ὀρκίζω πάντας τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ συναρταστῆναι τῷ δαίμονι τούτῳ Ἀντινόῳ. **Διέγειραί** (praes.) μοι σεαυτὸν καὶ **ὑπαγε** (praes.) εἰς πᾶν τόπον, εἰς πᾶν ἄμφοδον, εἰς πᾶσαν οἰκείαν καὶ **κατάδησον** (aor.) Πτολεμαίδα, ἣν ἔτεκεν Αἰῖς, τὴν θυγατέρα Ὠριγένους [...] καὶ μὴ ἀφῆς (aor.) αὐτὴν φαγεῖν, μὴ πεῖν, μὴ στέργειν μήτε ἐξελθεῖν μήτε ὑπνοῦ τυχεῖν ἐκτὸς ἐμοῦ τοῦ Σαραπάμμωνος, οὗ ἔτεκεν Ἀρέα... (TheDefix 110) “Вручаю вам, підземним богам, це прокляття, Плутону і Корі Персефоні, Ересхігалу і Адонаю, і Барбаріту, і підземному Гермесу, Тоту [...] і могутньому Анубісу [...], який має ключі від тих, що в Аїді, і демонам-підземним богам, чоловікам і жінкам, які передчасно померли, юнакам і дівчатам, з року в рік, з місяця в місяць, з дня в день, з години в годину, з ночі в ніч. Заклинаю всіх демонів, які є у цьому місці, стати поряд з цим демоном Антіноєм. Прокидайся для мене і веди себе у всяке місце, у всяку вулицю, у всякий дім і зв’яжи Птолемаїду, яку народила Аяда, донька Орігена [...] і не дозволяй їй їсти, ні пити, ні любити, ні вийти, ні спати, якщо не зі мною, Сарапамоном, якого народила Ареа...”.

На нашу думку, широке вживання форм аориста, основним значенням якого є вираження цілісної ситуації, підкреслює обов’язковість виконання дії. Певною мірою аорист компенсує менше, порівняно з аналогічними латинськими текстами, вживання префіксальних дієслів.

Загалом у аналізованих прокляттях переважають префіксальні дієслова. Із загальної кількості 297 дієслів, засвідчених в аналізованих текстах, префіксальні представлені 181 раз, що становить 60 % (при цьому не враховувалось дублювання того самого дієслова у межах одного тексту). Найпоширенішим серед них є *καταδέω*, частотність вживання якого більш ніж у чотири рази вища порівняно з *δέω*: *δέω* – 17 фіксацій, *καταδέω* – 71 фіксація.

Окрім префіксації, засобом інтенсифікації у прокляттях є нагромадження дієслів. Серед них можна виділити декілька груп.

А. Вживання дієслів з тотожним префіксом, як у наведеному нижче агоністичному проклятті (12).

12. *κατάδησον* τοὺς ἵππους τοῦ ῥοσέου καὶ τοῦ ἄλβου ὧν τὰ ὀνόματά σοι κατατέθηκα [...]· *κατάδησον* αὐτοῖς τὴν ψυχὴν τὸν δρόμον τὴν δύναμιν τὴν ὀρμὴν τὴν ταχύτητα, ἄφελε αὐτῶν τὴν νεκρὴν, *ἐμπόδισον* αὐτοῖς τοὺς πόδας, *ἐκκόψον ἐκνεύρωσον ἐξάρθρωσον* αὐτοὺς ἵνα μὴ δυνασθῶσιν τῇ αὐρίον ἡμέρα ἐλθόντες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ μήτε τρέχειν μήτε περιπατεῖν μήτε νεκρῆσαι [...] ἀλλὰ πεσέτωσαν σὺν τοῖς ἰδίοις ἡνιόχοις... (TheDefix 54) “Зв’яжи міцно коней червоного і білого, імена яких я надав [...]. Міцно зв’яжи їхню душу, біг, силу, порив, швидкість, забери в них перемогу, скуй їм ноги, знищ, підриж сухожилля, влаштуй їм вивих, щоб вони, прибувши завтра на іподром, не могли ні бігти, ні йти, ні перемогти [...], а впали зі своїми візничими”.

Б. Поєднання префіксальних і простих дієслів. Прикладом може слугувати прокляття з Іспанії (13).

13. Ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐμῶν τοῖς κατὰ Ἄδην *δίδωμι, παραδίδωμι* Νεικίαν καὶ Τειμὴν καὶ τοὺς ἄλλους οἷς δικαίως καταράσάμην (TheDefix 372) “За себе і за своїх, які є

в Аїді, даю, передаю Нікія і Тіму і решту тим, кому здійснив справедливі узливання”.

В. Нагромадження дієслів з подібним значенням. Прикладом можуть слугувати наступні любовні прокляття (14–15), автори яких інтенсифікують наказ, шляхом повторення семантично близьких дієслів:

14. ...*ἄζων Κοπρία, ἦν ἔτεκε μήτηρ Ταῆσις, ἣς ἔχισ τὰς τρίχας, Ἐλουρίωνι, ᾧ ἔτεκε μήτηρ ὀνόματι Κοπρία, πυρούμενην, καομένην, τηκομένην τὴν ψυχὴν, τὸ πνεῦμα, τὴν γυνεκίαν φύσιν, φιλοῦσαν ἐρώσαν ἐρωτι θίω Ἐλουρίωνα, ὃν ἔτεκε μήτηρ ὀνόματι Κοπρία, μέχρι θανάτου, ἥδη ἥδη, ταχὺ ταχύ* (TheDefix 323) “...веди Копрію, яку народила мати Таесіс, волосся якої ти маєш, щоб її душа, дух, жіноча природа палала, горіла, плавилась, до Елуріона, якого народила мати на ім'я Копрія. Нехай вона полюбить, покохає божественним коханням Елуріона, якого народила мати на ім'я Копрія. Вже, вже, швидко, швидко”.

15. ...*καῦσον, ποίρωσον, φλέξον τὴν ψυχὴν, τὴν καρδίαν, τὸ ἦπαρ, τὸ πνεῦμα ἐπ' ἐρωτι Σοφία, ἦν αἴτεγεν Ἰσάρα...* (TheDefix 144) “...спали, підпали, запали душу, серце, печінку, дух коханням до Софії, яку народила Ісара...”.

Г. вживання утворених від спільної основи дієслів з різними префіксами (16).

16. ...*Ἀβρασαζ δῆσον, περιόησον, κατάδησον, κάτεχε τὴν δρόμην, τὸν θυμόν, τὰ σκέλη, τὰ νεῦρα, τοὺς πόδος Ἀντιόχου τοῦ ἔτεκεν Ταβῆχ, καὶ Ἰερακὸν ὃν ἔτεκεν Ταμίβ, καὶ Κάστωρου τοῦ κέ Διοσκόρου ὃν ἔτεκεν Τεκοσίς...* (TheDefix 276) “Абрасаксе, в'яжи, обв'язуй, міцно зв'язуй, стримуй біг, відвагу, стегна, жили, ноги Антіоха, якого народила Табех, та Геракона, якого народила Таміс, і Кастора і Діоскора, якого народила Текосіс...”.

Широке використання композитів та нагромадження предикатів має на меті підсилити прохання адресанта та забезпечити його ефективність [20, с. 11, прим. 10], зробивши прокляття незворотним або неможливим для зміни [40, с. 439].

Поширеним інтенсифікуючим засобом у прокляттях є численні повтори, які вважаються одними з найпростіших засобів вираження наполегливості [21, с. 117]. У лінгвістичній літературі з давньогрецької мови їх описують і називають різними способами, трактуючи як просту “ітерацію”, яка підсилює значення лексеми [4; 34, с. 699–700], “ампліфікацію” [38, с. 17–18], “перебільшення” та “емфатичність” [36, с. 17], метою яких є підкреслити прагматичну функцію [39].

Федріані К. [13, с. 1] слушно відзначає, що повторення мовної одиниці може бути або граматичним правилом або опціональною прагматичною стратегією, яке вживається, серед іншого, і як засіб “іллокутивної інтенсифікації”, яка існує на дискурсивно-прагматичному рівні, підсилюючи мовленнєвий акт [13, с. 11] та доповнює типові граматизовані стратегії, наприклад, префіксацію. Як засіб інтенсифікації, повторення добре узгоджуються із емоційно насиченим текстом, яким є прокляття.

Формульний характер мови проклять зумовив появу численних стандартизованих кліше, які *mutatis mutandis* “перекочували” із тексту в текст. Доволі часто такі кліше вживались послідовно у межах одного тексту, підсилюючи його іллокутивну силу. Обсяг повторюваних одиниць є різним, варіюючись від одного слова до цілої фрази.

Прикладом може слугувати спрямоване на учасників кінних перегонів прокляття з Карфагену (TheDefix 58), з майже ідентичним дублюванням тексту (пор. фрагмент I та II), яке завершується триколонами з повторенням прислівників та дієслова, що підкреслює необхідність негайного виконання дії (17).

17. (I) *κατάδησον τοὺς ἵππους τοῦ πρασίνου ὧν τὰ ὀνόματά σοι παρακατατίθημι... · κατάδησον αὐτοῖς τὸν δρόμον τὴν δύναμιν τὴν ψυχὴν τὴν ὀρμὴν τὴν ταχύτητα, ἄφελε αὐτῶν τὴν νεκρὴν, ἐμπόδισον αὐτοῖς τοὺς πόδας, ἐκκόψον ἐκνεύρωσον ἐξάρθρωσον αὐτοὺς ἵνα μὴ δυνασθῶσιν τῇ αὐρίῳν ἡμέρα ἐλθόντες ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ μίτε τρέχειν μίτε περιπατεῖν μίτε νεκρῆσαι μὴδὲ ἐξελθεῖν τοὺς πύλωνας τῶν ἵππαφίων μίτε προβαίνειν τὴν ἀρίαν μίτε τὸν σπάτιον μὴδὲ κυκλεῦσαι τοὺς καμπτήρας ἀλλὰ πεσέτωσαν σὺν τοῖς ἰδίῳις ἡνιόχοις, Πρώτω καὶ Φηλεῖκε καὶ Наркіссω· “Зв’яжи коней зеленого, чий імена я надаю тобі [...]. Зв’яжи їм біг, силу, душу, порив, швидкість, забери в них перемогу, скуй їм ноги, знищ, підриж сухожилля, влаштуй їм вивих, щоб вони, прибувши завтра на іподром, не могли ні бігти, ні йти, ні перемогти, ні вийти з воріт, ні пройти арену, ні дистанцію, ні обігнути стовп, а впали зі своїми візничими Протом, Фелікієм і Наркісом”.*

(II). *κατάδησον τοὺς ἵππους τοῦ πρασίνου ὧν τὰ ὀνόματά σοι παρακατατέθηκα... · κατάδησον αὐτοῖς δρόμον, ἄφελε νεκρὴν ὀρμὴν ψυχὴν ταχύτητα, ἐκκόψον ἐκνεύρωσον ἐξάρθρωσον αὐτοὺς ἵνα μὴ δυνασθῶσιν τῇ αὐρίῳν ἡμέρα ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ μίτε τρέχειν μίτε περιπατεῖν μίτε νεκρῆσαι μὴδὲ ἐξελθεῖν τοὺς πύλωνας τῶν ἵππαφίων μίτε προβαίνειν τὴν ἀρίαν μίτε τὸν σπάτιον μὴδὲ κυκλεῦσαι τοὺς καμπτήρας, ἀλλὰ πεσέτωσαν σὺν τοῖς ἰδίῳις ἡνιόχοις, Πρώτω καὶ Φηλεῖκε καὶ Наркіссω· [...] ἤδη ἤδη ἤδη, ταχὺ ταχὺ ταχέως, κατάδησον κατάδησον κατάδησον αὐτοὺς “Зв’яжи коней зеленого, чий імена я надав тобі... зв’яжи їм біг, забери перемогу, порив, душу, швидкість, знищ, підриж сухожилля, влаштуй їм вивих, щоб вони, прибувши завтра на іподром, не могли ні бігти, ні йти, ні перемогти, ні вийти з воріт, ні пройти арену, ні дистанцію, ні обігнути стовп, а впали зі своїми візничими Протом, Фелікієм і Наркісом... вже, вже, вже, швидко, швидко, швидко, зв’яжи, зв’яжи, зв’яжи”.*

Зазначимо, що аналог кінцевого триколону засвідчений також у інших магічних текстах, напр., *τὸν πάντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐραμένη μου ἔρωτι αἰώνίῳ ἤδη ἤδη ταχὺ ταχὺ* (PGM 11, 11) “весь час свого життя, кохаючи мене вічним коханням; вже, вже, швидко, швидко”, а також в аналогічних латинських прокляттях, пор.: *Quirinus Pistor, Dactulus Quirius, qui natus est de Equitia? Decentia Seberi. Decentia Comeronis [...] tam nocturnas quam diurnas. Iam iam, cito cito, modo modo* (TheDefix 518) “Квірин Пістор, Дактул Квірій, який народився від Еквітії (?), Децентія, дружина Севера, Децентія, донька (?) Комера... вночі і вдень вже. Вже, швидко, швидко, скоро, скоро”.

Будучи однією із характерних рис проклять, повтори не були регулярними, зумовлюючись інтенцією адресанта або орієнтацією на прецедентні тексти. Здійснений аналіз не дозволив встановити існування зв’язку між їх наявністю та кількістю об’єктів, на яких спрямовані прокляття. Якщо в одному випадку предикат прокляття вжито лише раз стосовно декількох осіб (18), то в іншому він дублюється при кожній особі (19) або повторюється при тій самій особі (20).

18. *καταδῶ Διονύσιον τὸν κρανοποιὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Ἀρτεμείν τὴν χρυσοῦριαν καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἔργα καὶ τὸν βίον αὐτῶν ...* (DTA 69) “Зв’язую Діонісія, майстра, що виготовляє шоломи, і його дружину Артеміс, позолотницю і їх маєток, і майстерню, і їх справи, і їхнє життя...”.

19. *καταδήω τὰ Ὠφιλίωνος καὶ Ὠφιλίωνα καὶ τὸ καπηλεῖον Ὀλυμπον· καταδέω τὰ Μελαμθίου ἅπαντα καὶ τὸ καπηλεῖον Ἀγάθωνα· καταδήω τὰ Συρίσκου· ἅπαντα τὰ Συρίσκου*

κα[τα]δήω τὰ Πιστίου ἅπαντα· Μανῆ καὶ Πιστίου ἅπαντα· καταδήω τούτων ἅπαντα καὶ τὰς ἐργασίας· ἅπαντα τούτων (DTA 70) “Зв’язую майно Офіліона і (самого) Офіліона і таверну Олімпа; зв’язую все (майно) Меламтія і таверну Агатона; зв’язую (майно) Сиріска і все (майно) Сиріска; зв’язую все (майно) Пістія; все (майно) Мана і Пістія; зв’язую все їхне (майно) і майстерні, все їхне”.

20. *δήσω ἐγὼ Σωσικλείαν καὶ κτήματα καὶ μέγα κῶδος καὶ πρᾶξιν καὶ νοῦν, ἐχθρὰ δὲ φίλοισι γένοιτο. δήσω ἐγὼ κείνην ὑπὸ Τάρταρον ἀερόεντα | δεσμοῖς ἀργαλείοις σὺν θ’ Ἐκάτη χθονία* (DTA 108) “Я зв’язу Сосіклею та її майно, її велику славу, справи і розум. Нехай стане ворогом своїм друзям. Я зв’язу її під каламутним Тартаром болісними путами з підземною Гекатою”.

Найтиповішим різновидом повторів у аналізованих текстах є анафора, яка представлена на різних рівнях від фонетичного до синтаксичного, поширюючись на елементи слова, окремі слова чи фрази (21).

21. *δέσποτα Ἐρμῆ κάτοχε κάτεχε Φρύνιχον καὶ τὰ ἀκρωτήρια αὐτοῦ τοὺς πόδας τὰς χεῖρας ψυχὴν φύσιν τὴν πυγὴν τὴν κεφαλὴν τὴν γαστέρα τὴν τιμηλῆς. δέσποτα Ἐρμῆ κάτοχε κάτεχε Κίττον καὶ τὰ ἀκρωτήρια τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς ὀφρῶς [...] δέσποτα Ἐρμῆ κάτεχε Χαϊρύλλην; καταδῶ αὐτῆς καὶ τὰ ἀκρωτήρια αὐτῆς καταδῶ Χαϊρύλλης τούτους [...] καταδῶ τὰς χεῖρας τὸν νοῦ : ψυχῆς τὴν κεφαλῆς τὴν ἐργασίαν τὴν καρδίαν τὴν οὐσίαν τὴν γλῶτταν* (DTA 89) “Пане Гермесе, який утримуєш, утримуй Фрініха і його кінцівки, ноги, руки, душу, природу, анус, голову, товстий живіт. Пане Гермесе, який утримуєш, утримуй Кітта і його кінцівки, душу і брови [...]. Пане Гермесе, утримуй Херілу. Я зв’язую її та її кінцівки. Я зв’язую ці (частини) Херіли [...], зв’язую руки, розум, душу, голову, діяльність, серце, майно, язик”.

Повторення не лише інтенсифікували прокляття, а й сприяли творенню мовленнєвого ритму, який виконував сугестивну функцію і формувався комплексом різноманітних мовних засобів: звукових, інтонаційних, лексико-семантичних, синтаксичних [1, с. 111].

Засобом інтенсифікації у прокляттях є так звані “магічні слова” (*voces magicae*) – нагромадження звуків або незрозумілих слів, в основі яких лежать єгипетські, коптські, арамейські, єврейські та перські елементи [23], які за умови правильної вимови мали надати більшої ефективності прокляттю [7, с. 301; 16, с. 199–205]. Як слушно зазначила О. Галамага, “у деяких випадках слово може втрачати свій зміст, тоді на передній план виходить його звучання” [1, с. 27]. Зразок таких “магічних слів” представлений у двох перших рядках наведеного нижче тексту (22).

22. *Θωβαραβαυ τευθραιαγιαω βακαω φλεν νοφ εφορθε αμου αμυ βαιν-βααρα ααλω βαινααρα ααααααα εεεεεε ηηηηηηη ιιιι οοοοοοο [...] ἀεροπέτησον τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν Λεοντίας, ἣν ἔτεκεν μήτρα Εὐα, καὶ μὴ ἐάσης αὐτὴν φαγῖν μήτε πῖν μήτε ὑπνοῦ τυχῖν ἕως δὰν ἔλθῃ πρὸς ἐμὲ Διόσκουρον, ὃν ἔτεκεν Θέκλα, ἥδη ἥδη, ταχὺ ταχύ* (TheDefix 319) “(Магічні слова). Застав літати у повітрі душу і серце Леонтії, яку народила утроба Єви, і не дозволяй їй ні їсти, ні пити, ні спати, поки вона не прийде до мене, Діоскура, якого народила Текла, вже, вже, швидко, швидко”.

Попередником “магічних слів” були так звані “Ефеські письмена” (*Ephesia grammata*), засвідчені від V ст. до н. е., які вживались у апотропеїчній та агресивній магії. Вони становили собою магічну формулу *ασκιον κατασκιον λιζ τετραζ δαμναμενευς αισιον*,

яка, згідно з лексикографом Павсанієм (Paus. ap. Eusth. Od. 19, 247), була написана на статуї Артеміди в її храмі в Ефесі. Ця формула часто використовувалася в магічних текстах, зазнаючи певних змін, але її початок залишався незмінним [25, с. 105–106].

Коментуючи вживання магічної мови, А. Хрестідіс [8, с. 53] відзначає, що “у магічних текстах зрозуміле співіснує з незрозумілим, структуроване і артикульоване мовлення з неструктурованим, майже неартикульованим звуком [...]. Це співіснування зрозумілого з незрозумілим є ще одним, надзвичайно цікавим пограниччям магічного використання мови”.

На противагу до двох вищезгаданих засобів інтенсифікації, яким притаманна регулярність вживання, *voces magicae* є спорадичними і здебільшого засвідчені у пізньоантичних або ранньохристиянських текстах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті здійсненого аналізу встановлено, що у давньогрецьких прокляттях інтенсифікація головно здійснювалася на рівні предиката. Вагому роль при цьому відігравала префіксація. Префіксальні дієслова, які становлять більше половини усіх засвідчених у текстах, зазвичай вжиті із десемантизованими префіксами, які не змінюють, а інтенсифікують значення базового дієслова. Окрім того, префікс може підкреслювати термінативний характер дієслова, що особливо помітно при поєднанні простого і префіксального дієслова, утвореного від спільної основи, наприклад, **ὀρκίζω – ἐξορκίζω**. Таке поєднання характерне для директивних і декларативних ілпокутивних актів. Дієслівна інтенсифікація може реалізуватись чотирма шляхами: використанням дієслів з тотожним префіксом, поєднанням префіксальних і простих дієслів, нагромадженням дієслів з подібним значенням, вживанням утворених від спільної основи дієслів з різними префіксами.

Характерною ознакою директивів, виражених другою особою імператива або кон'юнктива, є майже виключне вживання форм аориста, завдяки чому реалізується цілісність дії, а відтак і її ефективність.

З метою інтенсифікації у прокляттях широко використовуються повтори, серед яких домінує анафора представлена на усіх рівнях – від фонетичного до синтаксичного.

Зазвичай обидва згадані засоби поєднуються у межах тексту, спорадично доповнюючись “магічними словами”.

Широке вживання у прокляттях префіксальних дієслів, дієслівних груп та повтори, що рідко трапляється у літературних текстах, є ознакою мови магії. Поєднання цих елементів, доповнене ритуалізованим дійством мало гарантувати ефективність прокляття і досягнути бажаного для адресанта результату.

Наступні дослідження у цьому напрямі можуть стосуватись аналізу лексики проклять, різновидів і функцій повтору, а також поширюватись на інші типи давньогрецьких сакральних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галамага О. В. Сакральний латинськомовний текст доби античності: генологічні, вербально-сугестивні та прагмакомунікативні виміри: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.14/Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 225 с.
2. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2011. 223 с.
3. Піддубна Н. Проблема потракування теолінгвістичних термінів *сакральний текст і сакральна мова. Лінгвостилістичні студії*. 2020. Вип. 12. С. 160–168.
4. Andriotis N. P. ‘Die Amređita-Zusammensetzung im Alt- und Neugriechisch’. *MNHMHΣ XAPIN. Gedenkschrift Paul Kretschmer*. 1956. Vol. 1. Wien: Wiener Sprachgesellschaft. P. 24–30.
5. Austin J. L. *How to do Things with Words*. Oxford : Clarendon Press, 1962. 174 p.
6. Barta A. Parallel phrases and interaction in Greek and Latin magical texts. The Pannonian set of curse tablets. *Acta classica Universitatis scieniarum Debrecensis*. 2020. Vol. 61. P. 27–36.
7. Blänsdorf J. The curse inscriptions and the *Materia Magica* of the Anna-Perenna-Nymphaeum at Rome. *The Materiality of Magic*. Paderborn: Wilhelm Fink, 2015. P. 293–308.
8. Χριστίδης Α.-Φ. Η μαγική χρήση της γλώσσας. Γλώσσα και μαγεία. Κείμενα από την αρχαιότητα. Αθήνα: Ιστός, 1997. P. 52–64.
9. Eidinow E. *Oracles, Curses, and Risk among the Ancient Greeks*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 534 p.
10. Faraone C. A., Obbink D. *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*. New York; Oxford : Oxford University Press, 1991. XIII, 298 p.
11. Faraone C. A. The agonistic context of early Greek binding spells. *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*. New York; Oxford: Oxford University Press, 1991. P. 3–32.
12. Faraone Ch., Kropp A. Inversion, adversion and perversion as strategies in some Latin curse tablets . *Magical Practice in the Latin West*. Leiden : E.J. Brill, 2010, P. 381–398.
13. Fedriani Ch. Nulla sum, nulla sum: Tota, tota occidi. Repetition as a (rare) strategy of intensification in Latin. *Exploring Intensification. Synchronic, Diachronic and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam : John Benjamins, 2017, P. 147–170 URL: https://www.academia.edu/37681552/Nulla_sum_nulla_sum_Tota_tota_occidi_Repetition_as_a_rare_strategy_of_intensification_in_Latin
14. Franek J., Urbanova D. “May Their Limbs Melt, Just as This Lead Shall Melt...”: Sympathetic magic and Similia Similibus formulae in Greek and Latin curse tablets (Part 1). *Philologia Classica*. 2019. Vol. 14. Fasc. 1. P. 27–55.
15. Franek J., Urbanová D. As Isis Loved Osiris, So Let Matrona Love Theodoros...”: Sympathetic magic and Similia Similibus formulae in Greek and Latin curse tablets. (Part 2). *Philologia Classica*. 2019. Vol. 14. Fasc. 2. P. 177–207.
16. Franek J., Urbanova D. Hoc ego averse scribo : The Aversus-Formula on Ancient Greek and Latin curse tablets. *Etymologus: Festschrift for Václav Blažek*. Hamburg : Baar, 2020. P. 375–392.
17. Frankfurter D. The Magic of Writing and the Writing of Magic: The Power of the Word in Egyptian and Greek Traditions . *Helios*. 1994. Vol. 21.2. P. 189–221.
18. Frankfurter D. Spell and speech act: The magic of the spoken word. *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden : E.J. Brill, 2019. P. 608–625.
19. Gager J.-G. *Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World*. New York; Oxford : Oxford University Press, 1992. XV. 278 p.

20. Giannakis G. K. Ancient Greek and Indo-European curses: a different genre? *Аλεξανδρεια-Alessandria. Rivista di glottologia*. 2015. Vol. 9. P. 7–33.
21. Gordon R. Imaginative force and verbal energy in Latin curse-tablets. *Litterae Magicae. Studies in Honour of Roger S. O. Tomlin*. Zaragoza : Libros Portico, 2019. P. 111–130.
22. Gordon R. Showing the gods the way: Curse-tablets as deictic persuasion. *Religion in the Roman Empire*. 2015. Vol. 1. P. 148–180.
23. Hollmann A. Curse tablets. *The Oxford Handbook Sport and Spectacle in the Ancient World*. Oxford: Oxford University Press, 2021. URL: DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199592081.013.7
24. Jordan D., Montgomery H. The world of ancient magic: Papers from the first International Samson Eitrem Seminar at the Norwegian Institute at Athens. Bergen : Norwegian Institute at Athens, 1999. 333 p.
25. Jordan D. Ephesia grammata at Himera. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. 2000. Bd. 130. S. 104–107.
26. Kambitsis, S. Une nouvelle tablette magique de l'Égypte. *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*. 1976. T. 76. P. 213–223.
27. Kropp A, “How Does magical language work? The spells and formulae of the Latin defixionum tabellae”. *Magical Practice in the Latin West*. Leiden : E. J. Brill, 2010. P. 357–380.
28. Lammont J. Orality, written literacy, and early Sicilian curse tablets. *Greece & Rome*. 2022. Vol. 69/1. P. 27–51.
29. Lammont J. L. In Blood and Ashes: Curse Tablets and Binding Spells in Ancient Greece. New York : Oxford University Press, 2023. XXVI. 404 p.
30. Perea Yébenes S., Saura D. El lenguaje coactivo en la magia grecorromana y en los exorcismos. *Propaganda y persuasión en el mundo Romano: actas del VIII coloquio de la Asociación Interdisciplinar de Estudios Romanos*. Madrid : Signifer Libros, 2011. P. 367–400.
31. Robertson A. T. A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research. Nashville : Braadman Pr., 1939. LXXXVI. 1454 p.
32. Saar O-P. A study in conceptual parallels: Graeco-Roman binding spells and Babylonian incantation bowls. *Aramaic Studies*. 2015. Vol. 13. P. 24–53.
33. Schwyzer E., Debrunner A. Griechische Grammatik. Bd. I. Allgemeiner Teil, Lautlehre, Wortbildung, Flexion. München : C. H. Beck, 1977. XLVII. 844 S.
34. Schwyzer E., Debrunner A. *Griechische Grammatik*. Bd. 2. Syntax und syntaktische Stilistik. München : C. H. Beck, 1950. XXIII. 714 S.
35. Searl J. R. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 197 p.
36. Stevens P. T. *Colloquial Expressions in Euripides*. Wiesbaden : Steiner, 1976. 72 p.
37. Tambiah S. J. Culture, Thought and Social Action. An Anthropological Perspective. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1985. P. 60–86.
38. Thesleff H. *Studies on Intensification in Early and Classical Greek*. Helsinki : Centraltryok, 1954. 227 p.
39. Tribulato O. ‘μᾶλλον μᾶλλον (Antiatt. μ 21)’. *Digital Encyclopedia of Atticism*. URL: <https://atticism.eu/corpus/item/view?id=d5c2a2a3-48a8-4263-95db-83c8c4707849>
40. Urbanova D. Intensifying strategies in curse texts. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2019. Vol. 59. P. 435–444.
41. Urbanova D. Latin Curse Tablets of the Roman Empire. Innsbruck : Universität Innsbruck, 2018. 557 p.
42. Urbanová D., Cuzzolin P. Some linguistic and pragmatic remarks on the tabellae defixionum. *Journal of Latin Linguistics*. 2016. Vol. 15(2). P. 313–345.

43. Welsh A. Charm. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Princeton : Princeton University Press, 2012. P. 224–225.
44. Zinzi M. Committal verbs in Greek aggressive magic: a pragmatic analysis. *Papers on Ancient Greek Linguistics. Proceedings of the Ninth International Colloquium on Ancient Greek Linguistics*. Helsinki : Societas Scientiarum Fennica, 2020. P. 545–566.

REFERENCES

1. Halamaha O. V. Sakral'nyy latyns'komovnyy tekst doby antychnosti: henolohichni, verbal'no-suhestyvni ta prahmakomunikatyvni vymiry [Sacred Latin text of the period of antiquity: genological, verbal-suggestive, and pragma-communicative dimensions] : PhD thesis: 10.02.14/Taras Shevchenko Kyiv National University. Kyiv, 2017. 225 p.
2. Holubovs'ka I. O., Korol'ov I. R. Aktual'ni problem suchasnoyi linhvistyky: kurs lekciy [Current problems of modern linguistics: working papers]. Kyiv : VPC "Kyivs'kyi universytet", 2011. 223 p.
3. Piddubna N. Problema potraktuvannya teolinhvistychnykh terminiv *sakral'nyy tekst i sakral'na mova* [The problem of interpretation of theolinguistic terms *sacred text and sacred language*]. *Linhvostylistychni studiyi*. 2020. Vyp. 12. С. 160–168.
4. Andriotis N. P. 'Die Ämređita-Zusammensetzung im Alt- und Neugriechisch'. *MNHMHΣ XAPIN. Gedenkschrift Paul Kretschmer*. 1956. Vol. 1. Wien: Wiener Sprachgesellschaft. P. 24–30.
5. Austin J. L. *How to do Things with Words*. Oxford : Clarendon Press, 1962. 174 p.
6. Barta A. Parallel phrases and interaction in Greek and Latin magical texts. The Pannonian set of curse tablets. *Acta classica Universitatis scieniarum Debrecensis*. 2020. Vol. 61. P. 27–36.
7. Blänsdorf J. The curse inscriptions and the *Materia Magica* of the Anna-Perenna-Nymphaeum at Rome. *The Materiality of Magic*. Paderborn: Wilhelm Fink, 2015. P. 293–308.
8. Χριστίδης Α.-Φ. Η μαγική χρήση της γλώσσας. Γλώσσα και μαγεία. Κείμενα από την αρχαιότητα. Αθήνα: Ιστός, 1997. P. 52–64.
9. Eidinow E. *Oracles, Curses, and Risk among the Ancient Greeks*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 534 p.
10. Faraone C. A., Obbink D. *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*. New York; Oxford : Oxford University Press, 1991. XIII, 298 p.
11. Faraone C. A. The agonistic context of early Greek binding spells. *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*. New York; Oxford: Oxford University Press, 1991. P. 3–32.
12. Faraone Ch., Kropp A. Inversion, adversion and perversion as strategies in some Latin curse tablets . *Magical Practice in the Latin West*. Leiden : E.J. Brill, 2010, P. 381–398.
13. Fedriani Ch. Nulla sum, nulla sum: Tota, tota occidi. Repetition as a (rare) strategy of intensification in Latin. *Exploring Intensification. Synchronic, Diachronic and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam : John Benjamins, 2017, P. 147–170 URL: https://www.academia.edu/37681552/Nulla_sum_nulla_sum_Tota_tota_occidi_Repetition_as_a_rare_strategy_of_intensification_in_Latin
14. Franek J., Urbanova D. "May Their Limbs Melt, Just as This Lead Shall Melt...": Sympathetic magic and Similia Similibus formulae in Greek and Latin curse tablets (Part 1). *Philologia Classica*. 2019. Vol. 14. Fasc. 1. P. 27–55.
15. Franek J., Urbanová D. As Isis Loved Osiris, So Let Matrona Love Theodoros...": Sympathetic magic and Similia Similibus formulae in Greek and Latin curse tablets. (Part 2). *Philologia Classica*. 2019. Vol. 14. Fasc. 2. P. 177–207.

16. Franek J., Urbanova D. Hoc ego averse scribo : The Aversus-Formula on Ancient Greek and Latin curse tablets. *Etymologus: Festschrift for Václav Blažek*. Hamburg : Baar, 2020. P. 375–392.
17. Frankfurter D. The Magic of Writing and the Writing of Magic: The Power of the Word in Egyptian and Greek Traditions '. *Helios*. 1994. Vol. 21.2. P. 189–221.
18. Frankfurter D. Spell and speech act: The magic of the spoken word. *Guide to the Study of Ancient Magic*. Leiden : E.J. Brill, 2019. P. 608–625.
19. Gager J.-G. Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World. New York; Oxford : Oxford University Press, 1992. XV. 278 p.
20. Giannakis G. K. Ancient Greek and Indo-European curses: a different genre? *Αλεξανδρεία-Alessandria. Rivista di glottologia*. 2015. Vol. 9. P. 7–33.
21. Gordon R. Imaginative force and verbal energy in Latin curse-tablets. *Litterae Magicae. Studies in Honour of Roger S. O. Tomlin*. Zaragoza : Libros Portico, 2019. P. 111–130.
22. Gordon R. Showing the gods the way: Curse-tablets as deictic persuasion. *Religion in the Roman Empire*. 2015. Vol. 1. P. 148–180.
23. Hollmann A. Curse tablets. *The Oxford Handbook Sport and Spectacle in the Ancient World*. Oxford: Oxford University Press, 2021. URL: DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199592081.013.7
24. Jordan D., Montgomery H. The world of ancient magic: Papers from the first International Samson Eitrem Seminar at the Norwegian Institute at Athens. Bergen : Norwegian Institute at Athens, 1999. 333 p.
25. Jordan D. Ephesia grammata at Himera. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. 2000. Bd. 130. S. 104–107.
26. Kambitsis, S. Une nouvelle tablette magique de l'Égypte. *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*. 1976. T. 76. P. 213–223.
27. Kropp A, "How Does magical language work? The spells and formulae of the Latin defixionum tabellae". *Magical Practice in the Latin West*. Leiden : E. J. Brill, 2010. P. 357–380.
28. Lammont J. Orality, written literacy, and early Sicilian curse tablets. *Greece & Rome*. 2022. Vol. 69/1. P. 27–51.
29. Lammont J. L. In Blood and Ashes: Curse Tablets and Binding Spells in Ancient Greece. New York : Oxford University Press, 2023. XXVI. 404 p.
30. Perea Yébenes S., Saura D. El lenguaje coactivo en la magia grecorromana y en los exorcismos. *Propaganda y persuasión en el mundo Romano: actas del VIII coloquio de la Asociación Interdisciplinar de Estudios Romanos*. Madrid : Signifer Libros, 2011. P. 367–400.
31. Robertson A. T. A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research. Nashville : Braadman Pr., 1939. LXXXVI. 1454 p.
32. Saar O-P. A study in conceptual parallels: Graeco-Roman binding spells and Babylonian incantation bowls. *Aramaic Studies*. 2015. Vol. 13. P. 24–53.
33. Schwyzer E., Debrunner A. Griechische Grammatik. Bd. I. Allgemeiner Teil, Lautlehre, Wortbildung, Flexion. München : C. H. Beck, 1977. XLVII. 844 S.
34. Schwyzer E., Debrunner A. *Griechische Grammatik*. Bd. 2. Syntax und syntaktische Stilistik. München : C. H. Beck, 1950. XXIII. 714 S.
35. Searl J. R. Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 197 p.
36. Stevens P. T. *Colloquial Expressions in Euripides*. Wiesbaden : Steiner, 1976. 72 p.
37. Tambiah S. J. Culture, Thought and Social Action. An Anthropological Perspective. Cambridge (MA) : Harvard University Press, 1985. P. 60–86.

38. Thesleff H. *Studies on Intensification in Early and Classical Greek*. Helsinki : Centraltryok, 1954. 227 p.
39. Tribulato O. ‘μᾶλλον μᾶλλον (Antiatt. μ 21)’. *Digital Encyclopedia of Atticism*. URL: <https://atticism.eu/corpus/item/view?id=d5c2a2a3-48a8-4263-95db-83c8c4707849>
40. Urbanova D. Intensifying strategies in curse texts. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2019. Vol. 59. P. 435–444.
41. Urbanova D. *Latin Curse Tablets of the Roman Empire*. Innsbruck : Universität Innsbruck, 2018. 557 p.
42. Urbanová D., Cuzzolin P. Some linguistic and pragmatic remarks on the tabellae defixionum. *Journal of Latin Linguistics*. 2016. Vol. 15(2). P. 313–345.
43. Welsh A. Charm. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Princeton : Princeton University Press, 2012. P. 224–225.
44. Zinzi M. Committal verbs in Greek aggressive magic: a pragmatic analysis. *Papers on Ancient Greek Linguistics. Proceedings of the Ninth International Colloquium on Ancient Greek Linguistics*. Helsinki : Societas Scientiarum Fennica, 2020. P. 545–566.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- DT – Audollent A. *Defixionum tabellae: quotquot innotuerunt tam in Graecis orientis quam in totius occidentis partibus praeter Atticas in Corpore Inscriptionum Atticarum editas*. Paris : Fontemoing, 1904. CXXVIII, 568 p.
- DTA – Wunsch, R. *Defixionum tabellae Atticae*. Berlin: Reimer, 1897. XXXII, 52 p.
- PGM – Preisendanz K. *Papyri Graecae Magicae*. Stuttgart: Teubner, 1973. XIV, 216 p.
- TheDeFIX – Thesaurus Defixionum. URL: https://heuristic.fdm.uni-hamburg.de/html/heuristic/db=The_dema&website&id=41774

Стаття надійшла до редколегії 20.07.2024

Прийнята до друку 01.08.2024

INTENSIFICATION IN ANCIENT GREEK BINDING CURSES**Bohdan Chernyukh**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
bohdan.chernyukh@lnu.edu.ua*

The article discusses the means of implementing illocutionary intensification, which is one of the characteristic features of ancient Greek curses. The theoretical basis of the study is the theory of performatives and the three-level structure of the speech act proposed by J. Austin. The texts on which the research was carried out can be interpreted as specific speech acts, since they are characterized by all the structural elements identified by J. Austin – locution, illocution, and perlocution. We will also refer to the classification of illocutionary acts by J. Searle. In addition, the research also used a number of traditional linguistic methods, in particular, descriptive, contextual, component and pragmalinguistic analyses.

The illocutionary act is primarily realized at the level of predicates, among which there is a significant share of prefixed verbs. They are usually used with de-semanticized prefixes that do not change but intensify the meaning of the base verb. In addition, the prefix can emphasize the terminative character of the verb, which is especially noticeable when combining a simple and a prefixed verb formed from a common base. Verbal intensification can be implemented in four ways: using verbs with the same prefix, combining prefixed and simple verbs, accumulating verbs with a similar meaning, using verbs formed from a common base with different prefixes.

As an intensifying strategy in curses, repetitions are widely used, among which the dominant anaphora is represented at all levels — from phonetic to syntactic. Repetition does not constitute a morphological rule, but is rather occasional to express intensification. It is shown that its main function in Ancient Greek curse tablets is to express illocutionary intensification modifying such Speech Acts as orders and requests.

For the most part, both mentioned means are combined within the text, sporadically supplemented with “magic words”. The extensive use of prefixed verbs, verb groups, and repetition in curses, which rarely occurs in literary texts, is a feature of the language of magic. The combination of these elements, supplemented by a ritualized action, was supposed to guarantee the effectiveness of the curse and achieve the desired result for the addressee.

Key words: ancient Greek, curse, intensification, illocutionary act, verb, prefixation, repetition.